

א. המוכר את שדה אחוזתו [שדה שירשה מאבותיו, שהיא בחזקת משפחתו משעת חלוקת ארץ ישראל בימי יהושע], הרי היא שבה ביובל לבעליה, שנאמר "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו".

ב. המוכר שדהו בשנת היובל עצמה:

רב אמר: מכורה היא ויוצאה מיד, והלוקח איבד את מעותיו, שהרי היתה מכירה.

ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר. וטעמו משום קל וחומר: ומה שדה שהיא כבר מכורה הרי היא יוצאת עכשיו, זו שעדיין אינה מכורה, אינו דין שלא תימכר כלל.

בחדא מדינים אלו, שמעתי משמואל דהדרי זביני [מעות המקח חוזרים ללוקח].⁽¹²⁾

ובחדא מדינים אלו שמעתי שלא הדרי זביני [אין חוזרים מעות המקח ללוקח].

ולא ידענא הי מינייהו [איזה מהם] הוא זה שפסק בו כך, ובאיזה מהם הוא שפסק בו כך.⁽¹³⁾

אמר רב יוסף: ניהוי אנן [נתבונן אנו בדבר]:

מדתני בברייתא: המוכר עבדו לחוץ לארץ, יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני.

שמע מינה: קנייה רבו שני, שהרי נתן הוא גט שחרור, ואם כן במכירת עבד לחוץ לארץ לא הדרי זביני [אין חוזרין מעות המקח], שהרי חלה המכירה.

ובהכרח דכי אמר שמואל את דינו שהדרי זביני, התם גבי שדה הוא שאמרה, לומר שאינה מכורה כלל, ומעות חוזרין, שהרי שמע רב ענן, שבאחד הדרי זביני, ובשני לא הדרי, ומאחר שהוכחנו כי במכר לחוץ לארץ לא הדרי זביני, בהכרח שבמכר בשנת היובל הדרי זביני, ולא הפסיד הלוקח את מעותיו.

מפרשת הגמרא את טעמו של רב ענן שהיה מה-א מסתפק:

א. ורב ענן ברייתא לא שמייע ליה [לא היתה הברייתא ידועה לו].

ב. ואי מדרשמואל, לא פשט רב ענן את ספיקו מדברי שמואל שאמר אינה מכורה כל עיקר, וכיון שלדבריו אינה מכורה המעות חוזרין, כי ממאי דלפי שמואל אינה מכורה ומעות חוזרין? דילמא אינה מכורה, ואילו המעות מתנה ניהו, משום שאדם יודע שאין מכר שדה ביובל, וגמר ונתן את מעותיו לשם מתנה, מידי דהוה [כי הרי זה דומה] אמקדש את אחותו — שאין קדושין תופסין לו בה שהיא מחייבי כריתות דלא

לארץ, ולא מכירת עבד לגוי; אבל בערכין כט ב נזכר גם המוכר עבדו לגוי.

12. לכאורה תרגום המלים "הדרי זביני" היינו שהמקח בטל, רק שממילא חוזרים המעות ללוקח, וכן נראה מלשון רש"י שכתב "דהדרי זביני, וחזורות המעות ללוקח" — בוי"ו; אך אי אפשר לפרש כן, שאם כן איך נפרש "לא הדרי

זביני", שאם תפרש לא נתבטל המקח, אם כן אין מה להסתפק על מה אמרה שמואל, שהרי ודאי שעל יובל אמרה, וכמו שאמר "אינה מכורה", ולכן בהכרח לפרש "הדרי זביני", שפירושו: חוזרים מעות המקח ללוקח.

13. בהמשך הגמרא מבואר, וכן הזכיר זאת רש"י כאן, שהסברא לומר שאין המעות חוזרין במכר

תפסי בהו קדושין — ולדעת שמואל המעות
הן מתנה.⁽¹⁾

דאיתמר: המקדש את אחותו, ונתן לה מעות
כסף בקידושה:

רב אמר: מתוך שיודע אדם שאין הקדושין
תופסין, מעות הקדושין חוזרים למקדש,
שודאי לשם פקדון נתנם לה.⁽²⁾

ושמואל אמר: מעות מתנה, ומשום שודאי
לשם מתנה נתנם ולא לשם פקדון.

ואף גבי מכר ביובל נסתפק רב ענן לומר,

שמא אף על גב שאין המכר חל, גמר ונתן
לשם מתנה.

אמר הקשה ליה אביי לרב יוסף:

מאי חזית דקנסין ללוקח [וכי למה קנסו את
הלוקח] על שקנאו, ואנו אומרים שהמכר
חל, והלוקח הוא זה שמוציאו לחירות בגט,
ואין חוזרים מעות המקח ומפסיד הלוקח! ?

אדרבה **נקנסיה למוכר** שמכרו, ונאמר: המכר
אינו חל כלל, והמוכר הוא זה שמוציאו בגט,
ויחזיר המוכר את המעות ויפסד המוכר.

וגמר ונתן מעות לשם מתנה; וצריך ביאור, שהרי
אם כן מאותו טעם עצמו נאמר גם על מעות
המטלטלין שנתן אותם במתנה! ? וראה מה
שביאר דברי רש"י ב"תפארת יעקב".

1. ביארו התוספות את הטעם, שלפי האמת
סובר שמואל גבי מכר ביובל שהמעות חוזרין,
ואין הדין שוה למקדש אחותו שאמר שמואל
עצמו שהמעות מתנה; שהוא משום שבקדושין
אחותו אכן יודע כל אדם שאין קדושין תופסין
באחותו, ונתן את המעות לשם מתנה; אבל גבי
מכר ביובל לא שייך כל כך לומר: אדם יודע
שאין מכר ביובל, שהרי רב סובר שיש מכר
ביובל.

2. נתבאר על פי רש"י שכתב: "דאדם יודע שאין
הקדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם
פקדון", והוא על פי הגמרא בקדושין מו ב.
ומיהו אף אם לא היה אדם יודע, היינו
אומרים שהמעות חוזרין משום מקח טעות, אלא
שרב מודה לסברת שמואל שודאי אין כאן מקח
טעות, ולכן קאמר רב: אף על פי שהוא יודע
זאת, מכל מקום לא לשם מתנה נתנם, אלא לשם
פקדון.

שבשנת היובל, ואף שלא חלה המכירה כלל,
הוא משום, שאדם יודע שאין מכר בשנת היובל,
וגמר ונתן את מעותיו לשם מתנה.

ב. תמה רש"י: והרי אם תמצי לומר
שלשמואל במכירה ביובל לא הדרי זביני, אם כן
במה נחלק על רב, [כלומר: מאי נפקא מינה
לדינא יש ביניהם]! ?

וביאר רש"י: אם מכר יחד עם הקרקע שמכר
ביובל מטלטלים שלא עשה בהם הלוקח קנין,
אלא בא לקנותם "אגב קרקע", בזה יהא נפקא
מינה בין רב לשמואל, כי לרב שהיתה כאן
מכירה, הרי נקנו המטלטלים אגב הקרקע, ואף
שהקרקע חוזרת ביובל, המטלטלים אינם חוזרים
ביובל, אבל לשמואל שלא היתה כאן מכירה כל
עיקר, הרי שאף המטלטלים אינם מכורים, היות
ואין כאן מכירה אגב קרקע.

ובחידושים מכתב יד, כתב עוד נפקא מינה,
אם עדיין לא שילם את המעות, שלרב צריך הוא
לשששלם, ואילו לשמואל אינו צריך לשלם.

ג. יש כאן חידוש בלשונו של רש"י, שכתב
לפי הצד שלא הדרי זביני במכר בשנת היובל,
שאם מכר שדה עם מטלטלין לא חלה המכירה
"ומעות המטלטלין חוזרין, ומעות הקרקע
מתנה, דאדם יודע שאין מכר שדה בשנת היובל,

ההוא עבדא דערק מחוצה לארץ לארץ, [מעשה בעבד שברח מאדונו שבחוצה לארץ, לארץ ישראל].

אזל מריה אבתריה, ואתא לקמיה דרבי אמאי, [רדף רבו אחריו לארץ ישראל, ובא לפני רבי אמאי]:

אמר ליה רבי אמאי לאדון העבד: נכתוב לך שטרא אדמיה, [יכתוב לך העבד שטר על חוב על דמיו], וכתוב ליה גיטא דחירותא ותכתוב לו אתה שטר שחרור, [ואי לא [ואם לא תכתוב אתה שטר שחרור], מפקנא ליה מינד, [אוציא אותו ממך ואף בלא שטר], (4) וכל זה הוא משום מה דאמר רבי אחי ברבי יאשיה.

דתניא: כתיב [שמות כג לג]: "לא ישבו [שבעת האומות שהיו בארץ, בכניסת ישראל אליה] בארצך, פן יחטאו אותך לי, כי תעבוד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש".

יכול בעובד כוכבים משבעה אומות שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים הכתוב

אמר ליה רב יוסף לאביו: הטעם שאנו קונסים את הלוקח ולא את המוכר, הוא משום ד"לאו עכברא גנב, אלא הורא גנב", [לא העכבר הוא הגנב, אלא החור בו הוא מכניס את גניבתו הוא הגנב], ומשל הוא: שעכבר הגונב ומניח בחור, אם לא היה לו חור להניח בו גניבתו לא היה גונב, הילכך החור הוא הגנב.

ואף כאן, אם לא היה המוכר מוצא לוקח שיקננו לא היה מוכר, ומן הראוי לקנוס את הלוקח שיפסיד את מעותיו.

אמר ליה אביו לרב יוסף: והרי אדרבה יש לנו לקנוס את המוכר, ומשום ד"אי לאו עכברא, הורא מנא ליה"?!?

ואף כאן, אם לא שהיה מתרצה המוכר למכור, לא היה ללוקח מנין לקנות, ולכן נקנסנו למוכר!?

ומשנינן: מסתברא סברא היא: היכא דאיכא איסורא התם קנסינן, במקום שנמצא האיסור הוא העבד דהיינו אצל הלוקח, שם קונסים. (3)

משמע מלשון הגמרא שלא אמרה "אלא".

4. כתב הרשב"א: אין הכוונה שיוציא אותו ממנו לגמרי, כי בארץ יכול הוא להשתעבד בו, וכן יכול למוכרו לאחרים, וכל הדין הוא שלא למסור אותו לרבו על מנת להוציאו לחוץ לארץ, וכך אמר לו: אם אין אתה עולה לכאן לא תשתעבד בו, ונמצא שאין לך לא דמיו ולא עבודתו.

וראה בדברי הרב המגיה שם, שמהרמב"ם אין נראה כשיטת הרשב"א, ואינו יכול להשתעבד בו, ולא למוכרו לאחרים.

3. פירש ב"חידושים מכתב יד": "ורבו שני הוא דמפקע ליה ממצוות", [וראה חידושי חת"ם סופר מד א ד"ה חוץ ממלאכתו, שהמוכר עבדו לחוץ לארץ קונסים אותו, משום שבחוץ לארץ חשוב הדבר כאילו שאין מקיים מצוות כלל, כי הדר בחוץ לארץ כמי שאין לו אלוה].

ולשון הרמב"ם [עבדים ח ו]: "ומפני מה קנסו כאן הלוקח לבדו, שאילו לא לקח זה, לא יצא העבד לחוצה לארץ", ומשמע שסברת הגמרא היכא דאיכא איסורא התם קנסינן, אינה סברא חדשה, אלא סברא המחזקת את הסברא הקודמת "לאו עכברא גנב אלא הורא גנב"; וכן

מדבר, ואומר: "לא ישבו בארצך".⁽⁵⁾

אי אפשר לומר כן; שהרי תלמוד לומר:

"לא תסגיר עבד אל אדוניו, אשר ינצל אליך מעם אדוניו", וכוונת הכתוב לאופן זה, ואמרה תורה: מאי תקנתו? "עמך" [פסוק סמוך הוא] ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו".⁽⁶⁾

וקשיא ליה לרבי יאשיה על הפירוש ב"לא תסגיר עבד אל אדוניו":⁽⁷⁾

אם כן שהכתוב מדבר שלא בעבד היוצא מאדונו, האי: "מעם אדוניו"? והרי מעם אלהיו מיבעיא ליה לכתוב למימר, שהרי אין הפסוק מדבר על עבד הבורח מאדונו!⁽⁸⁾

אלא אמר רבי יאשיה: כמוכר עבדו לחוצה לארץ, הכתוב — "לא תסגיר עבד אל אדוניו" — מדבר, ומלמד שהוא יוצא לחירות.⁽⁹⁾

וקשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה:

אם כן שהכתוב מדבר במוכר עבדו, האי "אשר ינצל אליך"? "אשר ינצל מעמך" מיבעי ליה לכתוב למימר, ויהיה פירושו מלשון "אשר הציל אלהים מאבינו"!?

אלא, אמר רבי אחי ברבי יאשיה: בעבד שברח מחוצה לארץ לארץ הכתוב — "לא תסגיר עבד אל אדוניו" — מדבר.

תניא אידך: כתיב: "לא תסגיר עבד אל אדוניו".

רבי אומר: בלוקח עבד על מנת לשהרווה הכתוב מדבר, והזהיר הכתוב את בית הדין, שיכפוהו לא להשתעבד בו.

היכי דמי לוקח עבד על מנת לשהרווה?

אמר רב נחמן בר יצחק: דכתב ליה — האדון לעבד שהוא עומד לקחתו — הכי: "לכשאקחך, הרי עצמך קנוי לך מעבשיו".⁽¹⁰⁾

רב חסדא ערק ליה עבדא לבי כותאי [עבדו של רב חסדא ברח לכותא שבחוץ לארץ אל הכותים], שלח להו רב חסדא: הדרוה ניהלי [החזירו לי את עבדי]!

שלחו ליה הכותים לרב חסדא: והרי כתיב "לא תסגיר עבד אל אדוניו"!

שלח להו רב חסדא: והרי כתיב: "והשבותו לו". וכן תעשה לחמורו, וכן תעשה

5. ראה תוספת ביאור בענין זה, ב"פני יהושע".

6. ראה בחידושי חת"ם סופר ביאור פשטא דקרא על פי הרמב"ן בפירוש החומש, ומנין למדו חכמים לדרוש את הפסוק באופן אחר.

7. כעין לשון זה מצינו בסוטה לח א, שבאמצע הברייתא אומרת הגמרא "וקשיא ליה", וכתבו שם התוספות: "אינו לשון הברייתא אלא לשון פירוש הגמרא", ואף כאן כך הוא.

8. צריך ביאור: למה מקשה רבי יאשיה רק מלשון "אדוניו", ולא מלשון "עבד"?!

9. כתב המלבי"ם: שאסמכתא היא, כי עיקר דין זה אינו אלא מדרבנן.

10. א. כתב רש"י: "וכי זבין ליה הוה ליה משוחרר למפרע, [הלשון צריך תלמוד, וראה רבינו קרשקש], ומהכא אמרינן ביבמות [צג ב,

הפסוקים, ופירושו של רבי אחי ברבי יאשיה יקבלו יותר.

עוד מביאה הגמרא מעשה באביי דאירכס ליה חמרא בי כותאי [נאבד לו חמור בין הכותים], שלח לחו אביי לכותים: שדרוה לי [שילחו את החמור אלי!]

שלחו ליה הכותים לאביי: שלח סימנא [שלח סימן שיש לך בחמור]! ואכן שלח לחו סימן דחיוורא בריסיה [כריסו של החמור לבן הוא].

שלחו ליה הכותים: אי לאו דנחמני [שמו של אביי]⁽¹²⁾ את, כלומר: אם לא שידענו בכחסידי אתה ואינך משקר, לא הוה משרדנא ליה ניהלך [לא היינו משלחים אליך את החמור], שהרי אטו כולי חמרי לאו בריסיהו חיוורין ניהו [כי מה סימן הוא זה, וכי אטו כריסיהם של כל החמורים לא לבנים הם]!⁽¹³⁾

לשמלתו, וכן תעשה לכל אבירת אחיך [ואף העבד בכלל] אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם".

חזרו ושלחו ליה הכותים לרב חסדא: והרי סוף סוף כתיב: "לא תסגיר עבד אל אדוניו".

שלח לחו רב חסדא: החוא בעבד שברח מחוצה לארין, לארין, וכדרכי אחי בר יאשיה.

שואלת הגמרא: ומאי שנא דשלח לחו כדרכי אחי בר יאשיה [למה שלח להם כפירושו של רבי אחי ברבי יאשיה] ולא כפירושו של רבי, שהפסוק מדבר בלוקח עבד על מנת לשחררו!⁽¹¹⁾

ומשינן: משום דמשמע לחו קראי, כלומר: פשט הפסוק משמע יותר כפירושו של רבי אחי ברבי יאשיה, והכותים אינם מקבלים פירושי חכמים, אלא כפי הבנתם בפירושי

וקדושין סב ב]: דרבי כרבי מאיר סבירא ליה, דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם".

ב. כתבו התוספות בקדושין סג א, שאף אם לא יוסיף "מעכשיו", יהא העבד משוחרר, כי למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם", אין צריך להוסיף "מעכשיו", אלא שלכן מוסיף הוא "מעכשיו", כדי שאפילו אם יאבד השטר או ייקרע עד שיקנה את העבד – יועיל השחרור, מה שאין כן אם לא יאמר "מעכשיו".

11. תמה רבינו עקיבא איגר: והרי יש לומר שלא שלח להם כן, משום שהוא סובר כפי ההלכה ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם", ואילו רבי הרי בהכרח סובר הוא אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכמו שכתב רש"י מגמרא יבמות צג

ב.

וראה בחידושי חת"ם סופר סוף ד"ה תלמוד, שמכח קושיא זו פירש ביאור אחר בגמרא דלא כרש"י.

12. נתבאר על פי רש"י לעיל לד ב ד"ה והלכתא כנחמני, והוא אביי, ופירש רש"י את הטעם שנקרא כן, משום שרבה בר נחמני גידל את אביי בביתו, ולימדו תורה, שהיה אביי יתום, והשיאו רבה את שם אביו "נחמני".

13. ראה ב"תפארת יעקב" שביאר היטב מה היתה סברתו של אביי ששלח להם סימן כעין זה, ומה היתה תשובתם של הכותים; וראה מה שביאר בזה בחידושי חת"ם סופר.

מתניתין:

אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תיקון העולם, ומפרש בגמרא מה תיקון העולם יש בזה.

ואין מבריחין את השבויין מן השבי, מפני תיקון העולם, מפרש לה בגמרא. (14)

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין מבריחין את השבויין מפני תקנת השבויין עצמן, ומפרש לה בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנה: אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם:

איבעיא להו: האם האי "מפני תיקון העולם" ששנינו במשנה — משום דוחקא דציבורא הוא [שלא לדחוק את הציבור יותר מדי], ואם כן אין דין זה אמור אלא כשפודין אותם מקופת הציבור, אבל אם יש לו אב עשיר או קרוב (15) שהוא רוצה לפדותו ביותר מכדי דמיו, אין בכך כלום.

או דילמא האי "מפני תיקון העולם", משום דלא לגרבו [ישבון] ולייתו טפיו, [שלא לגרום

לכך שישבו השבאים יותר שבויים, שהרי משלמים עליהם ביוקר]?

תא שמע שהטעם הוא משום דוחקא דציבורא, מהא דלוי בר דרגא [שם אדם], פרקא לברתיה בתלימר אלפי דינר זהב [פדה את בתו מן השבי בשלושה עשר אלף דינרי זהב] מכספו, ואף שהוא יותר מכדי דמיה.

הרי מוכח, שאם אין הפדיון מקופת הציבור, אין בכך כלום.

אמר דחה אביו: ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד [וכי מנין לנו שהסכימו חכמים לדבר]?! והרי דילמא, שלא ברצון חכמים עבד לוי, ואכן אין לעשות כן.

שנינו במשנה: ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם, רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת שבויין:

ומפרשת הגמרא: מאי בינייהו, בין חכמים שהם אומרים לא לעשות כן מפני תיקון שאר העולם, דהיינו שבויים אחרים, שכדי שלא יברחו ישימום בשלשלאות, ובין רבן שמעון בן גמליאל האומר: מפני תקנת שאר השבויים שהיו עם הבורח, שלא ייסרום השבאים עקב בריחת חבירם?

14. לשון המאירי בפירושו המשנה הוא: ר"ל שאין משתדלין שיהו יוצאים מתחת ידי השבאים דרך ערמה ותחבולה שיהו בורחין מהם, מפני תיקון העולם, שמא מתוך שעשה זה שלא כהוגן לדעתם כועסים על האחרים ומכבידים אותם; ונראה מלשונו שאף לשבוי עצמו אסור לברוח, ולא דוקא "אין מבריחין"; וראה בדברי התוספות לגבי פדיון עצמו יותר מכדי דמיו.

15. נתבאר על פי לשון רש"י; ויתכן שכוונתו לומר, שאין הספק אלא על אב או קרוב, אבל הוא עצמו יכול לפדות את עצמו ביותר מכדי דמיו, וכמו שכתבו התוספות ש"על עצמו לא תיקנו שלא יתן, שכל אשר לו יתן בעד נפשו"; ויתירה מזו כתבו התוספות, שאפילו עבור אשתו יכול לתת ככל אשר יושת עליו, מפני שאשתו כגופו.

אמר שאל ליה רב עיליש לאותו אדם, מאי קאמר העורב?

אמר ליה אותו אדם, שכך הוא קורא בשפתו: "עיליש ברח לך, עיליש ברח לך!"

אמר רב עיליש, עורבא שיקרא הוא [העורב שקרן הוא], שהרי כן דרכו, וכפי שראינוהו כשנשלח מן התיבה על ידי נח וכיחש בשליחותו.⁽¹⁸⁾

ואם כן לא סמוכנא עליה [איני סומך עליו לברוח].

אדחכי אתא יונה וקא קריא [בינתיים באה אף יונה והיתה הומה].

שוב אמר שאל ליה רב עיליש לאותו אדם: מאי קאמרה היונה?

אמר ליה, אף היא קוראת: "עיליש ברח, עיליש ברח!"

אמר רב עיליש: כנסת ישראל כיונא מתילא [כנסת ישראל ליונה היא משולה], שהרי הכתוב בשיר השירים [ה ב] מכנה אותה "יונתי תמתי", ואם כן שמע מינה: מתרחיש לי ניסא [משמע שיתרחש לי נס ואוכל לברוח].⁽¹⁹⁾

קודם שברח, אמר רב עיליש: איזיל אחזי בנתיה דרב נחמן, ואי קיימן בהמנותייהו

איכא בינייהו: כגון דליכא אלא חד שבוי ואין שבויים אחרים עמו, שלדעת רבן שמעון בן גמליאל אין מניעה מלהבריחו, ואילו לחכמים אין לעשות כן מפני תקנתם של שבויים אחרים.

ומספרת הגמרא ענין הנוגע לשבי:

בנתיה דרב נחמן בחשא קדירא בידיהו [בנותיו של רב נחמן, היו בוחשות קדירה חמה שעל האש בידיהן], והיו סבורים העולם שצדקניות הן, ואין האור שולט בהן.

ולכן קשיא ליה לרב עיליש: והרי כתיב [קהלת ז]: "אדם אחד מאלף מצאתי [שהוא צדיק], ואשה בכל אלה לא מצאתי", והא איכא בנתיה דרב נחמן [הנה בנותיו של רב נחמן] שצדקניות הן?!⁽¹⁶⁾

גרמא להו מילתא [גרם דבר זה], ואשתביין [נשבו בנותיו של רב נחמן] שהיו נשואות לאנשי נהרדעא, עירו של רב נחמן, ואישתבאי אף איהו נמו כהדיהו [יחד עמן נשבה גם רב עיליש], וכדי שיווכח שאינן צדקניות ומזנות תחת בעליהן.⁽¹⁷⁾

יומא חד הוה יתיב גביה דרב עיליש בשבי, ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי, [יום אחד כשישב ליד רב עיליש אחד מן השבויים, שהיה יודע בשפת הציפורים] —

אתא עורבא וקא קרי ליה [בא עורב והיה קורא לעברו של רב עיליש].

17. נתבאר על פי המהרש"א.

18. נתבאר על פי המהרש"א.

19. ראה מהרש"א, למה לא היה די לו במה שהיונה לא כיחשה בשליחותה מן התיבה.

16. ראה ב"תפארת יעקב" שביאר על פי המדרש ש"אדם אחד מאלף" היינו אברהם, ו"אשה בכל אלה" היינו שרה, ואברהם הרי לא שלטה בו האש כשהוטל לכבשן האש על ידי נמרוד, ראה שם.

ההוא גברא אשכחיה וקטלוהו [מצאו השבאים את אותו אדם, והרגוהו].

כי הדרין ואתן [כאשר חזרו בנות רב נחמן מן השביה], אמר רב עיליש: בנתיה דרב נחמן לא צדקניות היו, אלא הוו קא בחשן קידרא בכשפים [על ידי כשפים היו בוחשים קדירה חמה בידיהן].⁽²¹⁾

מתניתין:

ואף אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הגויים ששבו אותם מישראל, יותר על כדי דמיהן. מפני תיקון העולם.⁽¹⁾

מה-ב

גמרא:

אמר ליה רב בוריא לרב אשי, ודייק מן המשנה:

"יתר על כדי דמיהן" הוא דאין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן השבאין, הא בכדי דמיהן לוקחין.

ואם כן האם שמע מינה כמאן דאמר [לקמן]: ספר תורה שנמצא ביד גוי, קורין בו,⁽²⁾ ואין חוששין שמא הוא כתבו, ולשם עבודת כוכבים.⁽³⁾

[אלך ואראה אם בנות רב נחמן נאמנות הן לבעליהן,⁽²⁰⁾ ואם כן] אהדרינהו עמי [אשיב אותן עמי לביתן].

אמר רב עיליש: נשי, כל מיילי דאית להו, סדרן להדרי בבית הכסא, [כל מה שיש להן לספר, בבית הכסא מספרות הן זו לזו].

הלך רב עיליש סמוך לבית הכסא, ושמעיהו דקאמרן [והיה שומע את בנות רב נחמן אומרות זו לזו]:

עדי [אלו] גוברין, ואף נהרדעי גוברין, [אלו השבאים כבעלים הם לנו, ואלו שבנהרדעא בעלינו הין], כלומר: כשם שאותם שבנהרדעא היו בעלינו, אף השבאין בעלינו הם במקומם, ושוב אין אנו צריכות לראשונים.

לימא להו לשיבויהו [הבה נאמר לשבאינו], דלירחיקינהו מהכא [שירחקונו מן המקום הזה], כדי הלא ליתו אינשין ולישמעי וליפרקינן [שלא יבואו בעלינו ויפדונו].

ומאחר שלא עמדו בצדקתן, קם רב עיליש לבדו, ערק אתא איהו וההוא גברא [ברח הוא ואותו אדם המבין בלשון העופות].

לדידיה [לרב עיליש] איתרחיש ליה ניסא, ועבר במברא [התרחש לו נס ועבר את מעבר המים], ולא יכלו להשיגו עוד, ואילו

20. מהרש"א, וראה שם.

שלא לדחוק את קופת הציבור, רש"י.

2. צריך ביאור: שמא עוסקת משנתנו כשיש בו סימן, או שמכירים אותו בטביעות עין, שהוא זה שנלקח מהם!?

21. ראה בחידושי חת"ם סופר שביאר, למה אמר כן רב עיליש רק לאחר שחזרו בנות רב נחמן מן השבי.

3. נתבאר על פי רש"י; ובהמשך הגמרא יש שתי שיטות הפוסלות כתיבת גוי:

1. והיינו כטעם דלעיל גבי שבויים, או משום שלא ישבו השבאים יותר כדי לגרוף הון, או כדי